

TOPLUMDİLBİLİMSEL BİR KAVRAM OLARAK KADIN-ERKEK DİL AYIRIMINA TÜRKÇE VE ALMANCA AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM**An Approach of Turkish and German to Language Discrimination of Men and Women as a Sociolinguistic Concept****Dr. Fatma ÖZTÜRK DAĞABAKAN*****ÖZ**

Bu makalede, toplumdilbilim ayrıntılı bir şekilde incelenerek, ne olup olmadığı konusunda bir belirleme yapılmaya çalışılmıştır. Toplumdilbilimin kapsadığı alanları, dili hangi şekilde ele aldığı, kuramları ve kuralları, çıkış noktası gibi hususlar ele alınarak, okuyucu bu konular hakkında bilgilendirilmiştir. Toplumdilbilime bu yaklaşım içerisinde, toplumdilbilimin inceleme konularından, kadın ve erkek dillerine bir bağlantı kurulmuştur. Kadın ve erkek dillerinin incelendiği kısımda kadın dili ve erkek dilinin tanımlarına gidilerek bunların tarihi yansımaları ele alınmıştır. Tarihsel akış içerisinde, kadın dilinin ele alınış sürecinin çeşitli evreleri ayrıntılarıyla okuyucuya iletilmiştir. Burada, bu iki değişkenin farkları ve benzerlikleri Türk toplumu ve Alman toplumu açısından belirtmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Toplumdilbilim, Toplumdilbilim Kuramları, Kadın Dili, Erkek Dili, Toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

This article examines the sociolinguistics in detail, trying to determine what sociolinguistics is. Subjects such as the fields of sociolinguistics, which dealt with language is to, theories and rules, the starting point by considering, is the reader informed about these issues. In this approach to sociolinguistics, sociolinguistics investigation issues in women's and men's language, a connection is established. In this section, are defined in the language of men and women and the date of these reflections on language definitions are discussed. Within the historical flow of women in various stages of the process handled in the language submitted to the reader in detail. The differences and similarities between these two variables stated in terms of Turkish society and German society.

Key word: Sociolinguistics, Theories of sociolinguistic, Women's Language, Men's language, Gender

Giriş

Toplumdilbilim, adından da anlaşılacağı gibi, toplum ile dil ilişkisini her yönüyle araştıran bir bilim dalı diye tanımlanabilir. Henüz yeni bir alan olan toplumdilbilim, dilbilimin bir alt dalıdır. Toplumda kim nasıl konuşuyor, hangi

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi, (fatmajale@atauni.edu.tr)

dili kullanıyor, neden bu şekilde konuşuyor gibi sorulara cevap aramak toplum-dilbilimin ilgi alanını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, ilk olarak toplumdilbilime ayrıntılı bir bakış ile toplumdilbilimin ne olup olmadığı konusunda bir belirleme yapılmaya çalışılacaktır. Toplumdilbilimin kapsadığı alanları, dili hangi şekilde ele aldığı, kuramları ve kuralları, çıkış noktası gibi hususların yansımaları ilk bölümde ele alınacaktır. Toplumdilbilime bu yaklaşım içerisinde, toplumdilbilimin inceleme konularından, kadın ve erkek dillerine bir bağlantı kurulmuş olacaktır. Çünkü kadın ve erkek dili, toplumdilbilimle birlikte anılan iki kavramdır. Bu kavramlar, dayanak noktasını toplumsal bir oluşumdan, yani kadın ve erkek olarak toplumun çok önemli iki grubundan aldığı için bunu Alman ve Türk toplumu gibi iki ayrı toplumda incelemek daha yerinde olacaktır.

Kadın ve erkek dili birbirinden farklı olduğu gibi, bunların oluşumları Türk ve Alman toplumlarına göre de farklılıklar gösterecektir. Çünkü Türk ve Alman toplumları gelenek, görenek, kültür, coğrafi yapı, din gibi oluşumlar açısından birbirinden farklı iki toplumdur. Çalışmanın bir sonraki bölümünde ise Türk ve Alman toplumlarının kadın-erkek dilleri ele alınarak bunlar arasında belli başlı benzerlik ve farklılıkların olup olmadığını ortaya koyabilecek bir karşılaştırma amaçlanmaktadır.

1. Toplumdilbilim Nedir?

Dil, insanların sosyal organizasyonlarının her alandaki ifadesi ve aracıdır. Bu araç ve ifade birçok ilgi alanı oluşturmaktadır. İlgi alanlarının, konularına göre her birinin yöntemi ve kuramı farklıdır. Dili malzeme olarak ele alan birbirinden farklı bu yöntem ve kuramlar dilbilimde bütünleşirler. Bunlardan toplumdilbilim, dilbilimin, dili toplumsal bakış açısından inceleyen disiplinini oluşturmaktadır.

Toplumdilbilim, bir başka adıyla sosyolengüistik, dili, toplum ve insan içerisinde değerlendirmektedir. İnsan olmadan dil olmayacağına ve dil olmadan da toplum olamayacağına göre, toplumdilbilim, dil temasını, insan, dil ve toplum kavramlarında birleştirmektedir. Buna göre, "toplumdilbilimde, toplumsal bağıntılarda gerçekleşen dilsel eylemler tanımlanmaktadır." (Veith 2005: 5) Toplumun sosyal yapısı ile dil arasındaki ilişki genel olarak toplumdilbilimin asıl malzemesini oluşturmaktadır. Toplumdilbilim, "sosyal yapının, kültürün, dilin karşılıklı bağıntılarını ve kesişme noktalarını araştırmaktadır." (Vater 2002: 252) Hadumud Bussmann, toplumdilbilimi, "dil sisteminin ve dil kullanımının sosyal anlamını, dil ve sosyal yapının çift taraflı bağımlılık oluşumunu inceleyen, dilbi-

lim ve sosyolojinin kesişme noktasındaki bir bilim disiplini” (Vater 2002: 252) olarak tanımlamaktadır. Dil ve sosyal yapının birbirine bağımlılığı, bu iki öğeden birinin tek başına var olamayacağı vurgulamaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, insan olmadan dil olamayacağı gibi, dil olmadan da toplum var olamaz. Böylece toplum içerisinde var olan sosyal yapının yansımaları dilde, dilin yansımaları da sosyal yapı içerisinde yerini almaktadır. Berke Vardar da bu düşünceler doğrultusunda bir tanımlama yaparak toplumdilbilimin bir karma dal olduğunu vurgulamaktadır:

Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğişirliği inceleyen karma dal. Toplumdilbilim hem konuşucunun, hem de dinleyicinin toplumsal konumuyla bildirişim durumlarını söylem çeşitlerini ele alır. Olanaklı durumlarda, eşdeğişirliğin yanı sıra dilsel ve toplumsal yapılar arasındaki neden sonuç ilişkisini saptamaya çalışır. Kimi durumlarda bu dalın sınırları budunbiliminkilerle karışır.(Vardar 1998: 204)

Berke Vardar’ın da değinmiş olduğu gibi, bu dal karma bir yapı göstermektedir ve insanı toplumsal ilişkiler ağında ele alan sosyoloji, budunbilim, antropoloji gibi bazı diğer alanlar ile temas içerisindedir. Çünkü daha önce de değinilmiş olduğu gibi, toplumdilbilimin malzemesini insanın dil kullanımı oluşturmaktadır. Bu yüzden de insanı ele alan diğer alanlar ile toplumdilbilim arasındaki geçişler vazgeçilmezdir. Dilin sosyal statü ve sosyal işlevini araştıran bu alan, Amerikalı dilbilimci ve sosyolog Joshua Fishman’ın, düstur olarak kabul edilen cümlesinde şu soru ile dile getirilmektedir: “Kim kiminle hangi dili nasıl ve ne zaman, hangi sosyal durumda, hangi niyet ve sebeple konuşuyor?” (Bister-Broosen 1988: 2376)

Amerikan dilbilimciler “sociolinguistics” terimini tarihte ilk kez Haver C. Currie’nin 1952 yılında yazdığı bir makalede kullandığını ifade ederken, “dil sosyolojisi” kavramının yirmili yıllarda Almanya’da, aynı şekilde “sosyal dilbilim” kavramının ise yine yirmili yıllarda Sovyetler Birliği’nde kullanıldığını dile getirenler de bulunmaktadır. Fakat itirazlara rağmen, yine de 2. Dünya Savaşı sonrası Yenidenyapılandırma bakış açısından 1953 yılı toplumdilbilimin başlangıç yılı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bu kavramın, bu dönemi takiben, Amerikan yayınlarında sık sık kullanıldığı da görülmektedir (Dittmar 1988: 699).

1965–1970 yılları arasında dilbilimin bağımsız ve dinamik bir alt disiplini olarak ortaya çıkan (Lange 1991: 27) modern toplumdilbilimin başlangıcı, İngiliz sosyolog Basil Bernstein ile ilişkilendirilmektedir. Basil Bernstein’in, 1958 yılında ortaya koyduğu, “eksiklik kuramı” (İmer 1987: 215) (Defizithypothese) toplumdil-

bilimin gelişiminde önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Basil Bernstein, bu hipotezini ortaya koyarken dilbilimsel bir kaygı taşımamıştır. Çalışmasında bir sosyalizasyon kuramı amaçlayan Bernstein, kuramında dilbilim ve de o zamanki varlığı ile toplumdilbilim içeriği yapılandırmayı hedeflememiştir. Yaptığı çalışmada bilhassa ruh dilbilim, sosyalizasyon ve akıl araştırmalarına ağırlık vermiştir. (Lange 1991: 46–47) Buna rağmen, kuramı, toplumdilbilim için önemli bir etki oluşturmuştur.

Basil Bernstein, kuramında sosyal tabakalar ile konuşma şekilleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu ilişkide, alt tabakadaki veya işçi tabakasındaki insanların dil edinim ve kullanımlarının üst tabakadakilerden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Alt tabaka, orta tabaka ve üst tabakanın konuşmalarını ele alarak yaptığı karşılaştırmada, alt tabakadakilerin orta ve üst tabakaya oranla daha dar bir kelime hazinesine sahip olduğu ve daha basit cümleler kurarak iletişimlerini sağladıkları sonucunu elde etmiştir.

Bernstein, kuramında, “dilsel ifade yeteneği ile fiziki sosyal oluşum arasında bir bağımlılık ilgisinin varlığını iddia eden Sapir ve Wolf ile bağlantılı olarak, insanların sosyal kökenleri ile dilsel alışkanlıkları arasında sıkı bir ilişki olduğu” (Heger, 2010: 3) görüşünü savunmaktadır. Ona göre, bir dil toplumundaki sosyo-ekonomik tabakalar farklı dilsel davranışlara yol açmaktadır. Bunlar ise farklı dilsel kullanımlarda farklı dilsel kodlar göstermektedir (Heger, 2010: 3).

Bernstein, dilsel kod kavramıyla sistematik kurallılıhta gerçekleştirilen “dilsel planlama stratejileri”ni ifade etmektedir (Dittmar 1973: 9). Dil kullanımlarının bu kodlarını, “önceki çalışmalarında kurallı ve halka ait (İng. formal/public) diye nitelendirdiği”, sonradan ise “daralmış kod (restricted code) ve genişlemiş kod (elaborated code) olarak tanımladığı” (Lange 1991: 47) iki gruba ayırmaktadır. Bu kodlar farklı tabakalara ait olan dil kullanımlarını tanımlamaktadır ve bu iki kod arasında “belirginlik, dilbilgisel kusursuzluk, mantıksal yapılandırma” (Linke vd. 2001: 297) açısından farklılıklar bulunmaktadır. Daralmış kod ekonomik ve kültürel açıdan daha sınırlı olan alt tabakanın yani işçi sınıfının sınırlı dilsel kapasitesini, genişlemiş kod ise alt tabakaya oranla daha iyi ekonomik ve kültürel olanaklara sahip olan orta tabakanın geniş konuşma kapasitesini belirtmektedir. Genişlemiş koda sahip olan orta tabakanın konuşmasında sözdizimsel ve anlamsal çeşitliliğin çokluğu dikkatleri çekerken, daralmış koda sahip olan alt tabakada bu çeşitlilik söz konusu değildir. Orta tabaka daha geniş bir dil kullanım alanına sahiptir ve dilin sunduğu yapısal imkânlarının hepsini kullanabilmektedir. Kullandığı sözcüklerde çeşitlilik, cümlelerde karmaşık yapılar ve derin ayrıntılar görülmektedir. Bu yüzden de daha az tahmin edilebilir bir özellik göstermektedir. Alt tabakada ise böyle bir kullanım görülmemekte, alt tabaka dilinin daha

basit, sade, kelime hazinesinin ve sözcük seçiminin daha sınırlı, cümlelerinin daha kısa olduğu bu kodlar ile dile getirilmektedir. Alt tabakanın dili diğerine oranla daha kolay sezilebilmektedir. Werner Veith (Veith 2005: 103) bu iki kodun özelliklerini şöyle bir tabloda mukayese etmektedir:

Kriter	Genişlemiş kod (Alm. elaborierter Kode)	Daralmış kod (Alm. restringierter Kode)
a) SÖZDİZİMİ		
Cümle yapısı	Karmaşık	Basit
Cümle uzunluğu	Nispeten uzun cümleler	Nispeten kısa cümleler
Cümle biçimi	Değişken	Basmakalıp
İlgeçler	Oldukça sık	Oldukça nadir
b) KELİME HAZİNESİ		
Çeşitlilik	Çok	Az
Sıfatlar, belirteçler	Farklı, çok sayıda	Sabit, sınırlı
c) PRAGMATİK veya BİLİŞSEL İLGI		
Duygusalılık	Dolaylı	Doğrudan
Sorular, emirler	Oldukça nadir	Oldukça sık
Düşünme araları	Sık	Nadir

Tablo 1: Kodların Özellikleri

Tabloda da görüldüğü gibi, Werner Veith, her iki kodda, belirleyici özellikleri ele almaktadır. Bunlar ise yukarıda adı geçen belirginlik, dilbilgisel kusursuzluk, mantıksal yapılandırmayı belirleyici, sözdizimsel, kılışsal ve kelime hazinesine ilişkin değerlendirmeleri içermektedir. Değerlendirmede, genişlemiş kodun dilsel özelliklerinin daha karmaşık, çeşitli, zengin bir yapı gösterdiği, daralmış kodun dil özelliklerinin ise basit, sınırlı ve sıradan bir yapıda olduğu açıkça görülmektedir.

Werner Veit'in karşılaştırmasının bir benzeri Brigitte Schlieben Lange'de görülmektedir. Lange, sıraladığı on üç özellik ile şöyle bir görüntü sunmaktadır (Lange 1991: 48–49):

<i>Kurallı dil (Formale Sprache)</i>	<i>Halka ait dil (Öffentliche Sprache)</i>
Daha az tahmin edilebilirlik	Daha çok tahmin edilebilirlik
Orta Tabaka	Alt Tabaka
1. Düzgün dilbilgisel kurallar içeriğinde yapılandırılmış açıklamalar.	Kısa, dilbilgisel açıdan basit, çoğunlukla tam olmayan, eksik yapıli cümleler.
2. Mantıksal değişikler dilbilgisel karmaşık cümle yapıları ile özellikle de bağlaç ve yan cümleler ile iletilmektedir.	Açıklanan konunun sınırlandırılmasında yan cümleler daha nadir kullanılmaktadır. Devamlı tekrarlanan yani, öyleyse, ve (so, dann, und) gibi bağlaçların basit kullanımı.
3. Sıfat ve ilgeç kullanımında farklı seçimler.	Sıfat ve ilgeç kullanımında sınırlı ve sabit seçim
4. Belirsiz adılların sık kullanımı (Alm. es, man)	Bu adılların daha az kullanımı
5. Mantıksal, yerel ve zamansal anlamlar ifade eden ilgeçlerin sık kullanımı	
6.	Kısa emir ve soruların sık kullanım
7. Kişisel yeterlik, ara cümlelerde ve cümleler arasındaki yapı ve ilişkilendirilme yoluyla dilsel olarak iletilmektedir.	Kişisel yeterlik, cümle yapılarında saklıdır: anlamı açık olmayan bir dil söz konusudur.
8.	Geleneksel kullanım ve aforizmaların seçimi büyük rol oynamaktadır.
9.	Sembol seçimi genel seviyenin alt bir kesiminde gerçekleşmektedir.
10. Dil kullanımı, karmaşık kavramsal bir sistemin varlığına işaret etmektedir.	
11. Etki sembolizmi (bir açıklamaya eşlik eden vurgu ve jestler) önemli sözcükleri öne çıkararak anlamları sınırlan-	

dırmaktadır.

12. Olgu belirlemeleri çoğunlukla gerekçe gibi kullanılmaktadır; sonunda ise kategorik bir iddia yer almaktadır.
13. Belirlemeler çoğunlukla bir cevap gerektiren üstü kapalı sorular gibi şekillendirilmektedir. Bu ise karşılıklı konuşmaların oluşmasına yol açarak kişiler arasındaki sempatiyi (sempatik dolaşım) (sympathetische Zirkularität) sağlamaktadır.

Basil Bernstein, kodlama olarak işlediği dil kullanımlarını “sosyal yapı ve bilişsellik arasındaki ilginin” (Lange 1991: 50) bir göstergesi olarak kabul etmektedir. Ona göre, daralmış kod (restringierter Kode) bireyleri için “eksik bir dilsel yetenek” (Vuković 2011: 10) söz konusudur. Bu eksiklik ise mesleki hayatta ve okul hayatında başarısızlıklara sebep olmaktadır. Bundan dolayı da orta tabakanın genişlemiş kodu (elaborierter Kode) güzel konuşma normu olarak kabul edilmekte, alt tabaka bireyelerine ise düşük zekâ seviyesi yakıştırılması yapılmaktadır. (Vuković 2011: 10) Heinrich Löffler, **Germanistische Soziolinguistik** adlı kitabında bu kuramı şöyle özetlemektedir: “Konuşma, sosyal davranışın bir parçasıdır ve aile eğitimi ile oluşturulmaktadır. Aile ise ait olduğu sosyal sınıf ile belirginlik kazanmaktadır. Böylece dilsel davranış da sosyokültürel bir yapı göstermektedir.” (König 2010: 3)

Basil Bernstein’ın bu kuramı birçok bilim insanını bu yönde araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Gerek Avrupa’da, gerekse Amerika’da bu kuramı destekleyen bilim insanlarının olduğu gibi, bu kuram, birçok kişi tarafından da yetersiz bulunmuş, eleştirilere maruz kalmıştır.

Amerikalı dilbilim profesörü William Labov, toplumdilbilim deyince akla gelen bir diğer önemli dilbilimcidir. William Labov’un adı Basil Bernstein ile anılmaktadır. William Labov, Basil Bernstein’in eksiklik kuramını eleştiren bilim insanları arasında yer almaktadır ve bu eleştirilerini eksiklik kuramına karşı bir kuram ile dile getirmiştir.

Özellikle dil değişimi ve dil türleri alanlarında çalışan William Labov, New York ve Philadelphia diyalektlerinde yaptığı araştırmaları ile tanınmaktadır. Labov, altmışlı yıllarda, dilsel değişimlerin deneysel araştırmaları için ilk adımı at-

mış ve böylece toplumdilbilimin, Bernstein'ın kod kuramı gibi bazı tezlerine karşı gelmiştir (König 2010: 3).

William Labov'un tezi, Basil Bernstein'ın eksiklik kuramından farklı olarak, "ayrılık kuramı" (İmer 1987: 217) (Differenzhypothese) olarak adlandırılmıştır. Çünkü Labov, Bernstein'ın, alt tabakaya mensup kişilerin çocuklarında bir eksiklik olarak gördüğü durumu bir ayrılık olarak yorumlamaktadır. Eksiklik kuramı çerçevesinde belli bir dil kullanım şeklinin, bu da orta sınıfın dil kullanımını, dilbilimsel ölçüt olarak değerlendirilmesi, William Labov'un eleştirdiği temel konudur (Linke vd. 2001: 299).

William Labov, eksiklik kuramına eleştirisini *The Logik of Nonstandard English* adlı çalışmasında, "toplumdilbilim alanında kendi yaptığı araştırmaların sonuçlarına dayanarak anlatım yetisi, sözcük zenginliği, dilbilgisellik, ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların mantığı noktalarından yola çıkarak" (İmer 1987: 217) gerçekleştirmektedir.

William Labov, toplumdilbilimsel kuramında, bir dil toplumunun sosyoeconomic tabaka sürecinin, konuşmacıların dilsel davranışlarında ayrılıklar oluşturduğu hipotezinden yola çıkmaktadır. (König 2010: 2) Bu kurama göre, farklı sosyal grupların dil kullanım şekilleri, ifade imkânlarının farklılığı ve genişliği açısından aynı işlevselliğe sahiptir. Aynı zamanda mantıksal bağlamın algılanması da her iki grup kullanımında aynıdır (Linke vd. 2001: 302).

Ayrılık kuramı (Differenzhypothese), eksiklik kuramına (Defizithypothese) oranla daha tarafsız bir yapı göstermektedir. Bu kuramın temsilcileri de eksiklik kuramı temsilcileri gibi, ayrı tabakaların dil davranışlarının ve dil kullanımının birbirinden ayrı olduğunu savunmaktadırlar. Düşünceler arasındaki fark, ayrı tabakaların birbirine üstünlüğü veya eksikliğinin bulunmadığından oluşmaktadır. Yani bu gruplardan hiçbiri bir diğerinden ne eksik ne de fazla bir dil yeteneğine sahiptir, sadece grupların sahip olduğu dil davranışı ve kullanımı birbirinden farklıdır. Bu kuramın temsilcileri, ayrıca, düşünce olarak bir diğer noktada daha farklılık göstermektedir; eksiklik kuramında, dil ile düşüncenin ayrılmazlığından yola çıkılırken (Sapir ve Worf hipotezi), ayrılık kuramında bu hipotez söz konusu değildir. Daha çok, dilin çeşitlerinde ortaya çıkan durumlar, ayrılık kuramının ilgi alanını oluşturmaktadır (Vuković 2011: 11).

Doğal dillerin hiçbiri homojen değildir, aksine birçok çeşitlilik göstermektedir. Toplum bireyleri, bölgesel yerleşim, yaş, eğitim, meslek, cinsiyet vb. açılardan birbirinden farklı özellikler barındırmaktadır. Bu özellikler de bireylerde farklı dil kullanımları gerektirmektedir. Bu yüzden toplumun farklı yapılarında, farklı

seviyelerde, farklı yerler ve amaçlarda farklı diller kullanılmaktadır. Bu kullanımlar, amaç, şekil, durum, işlev vb. özellikler dâhilinde toplumdaki dilleri yapılarına göre türlere ayırmaktadır. Kullanım yoluyla ortaya çıkan bu çeşitlilik, sistematik dilsel yapılar oluşturmaktadır. Toplumdilbilimin bir alt alanı olan ve günümüzde toplumdilbilim ile çoğunlukla eşanlamli kullanılan 'çeşitlilik dilbilimi', 'değişikler dilbilimi' (Variationslinguistik, Varietätenlinguistik) bu çeşitliliği ele alarak, açıklamaya çalışmaktadır.

Günümüz toplumdilbilim anlayışı sadece dil ve sosyal tabaka arasındaki ilişki olarak algılanmamaktadır. Sosyal faktörlerin dile ve konuşan kişinin dilsel tutumuna olan etkisini sorgulayan dil incelemelerinin her şekli toplumdilbilimde ifade bulmaktadır. Belli yaşam tarzları, iletişimsel ilişkilerin özel formları ve konuşan kişinin karakteristik tecrübe birikimi bu faktörleri oluşturmaktadır. Bu kavrayış, incelenen faktörlerin biyolojik veya demografik yapılarında da geçerlidir. Çünkü bir kişinin kadın veya erkek olması, kırsal kesimde veya şehirde yaşaması, yaşlı veya genç olması gibi unsurlar da başka bir sosyal çevre, başka yaşam hikâyeleri, bununla beraber de başka dil ve dil davranışlarını ortaya çıkarmaktadır (Linke vd. 2001: 303) ve dile çeşitlilik kazandırmaktadır.

Bir dili konuşmak, sadece o dilin dilbilgisel yapısını bilmekle mümkün değildir. Dili konuşabilmek için o dilin toplumsal yapısına hâkim olmak gerekmektedir. Dili bilen kişi, dilin şartlara uygun olan çeşitlerini kullanabilmelidir.

Bir dili bilmek, her konuma uygun dil varyasyonunu etkinleştirebilmek demektir. Yani dilsel varyasyonların birçoğuna sahip olmak demektir. Bu açıdan bakıldığında, dilsel beceriye sahip konuşan, bir tür çok dillilik (Polyglott) göstermektedir. (Clément 2000: 234)

Örneğin bir Türk, anadili olan Türkçenin kendine gerekli olan çeşitlerini konuşabilmek durumundadır. Bu kişi evinde ailesi ile başka, evden çıktığında komşuları ile başka, yolda gördüğü insanlar ile başka, işyerindeki arkadaşları ile başka, özel hayatındaki arkadaşları ile başka diller konuşmaktadır. Bu diller, yerine, şartlara, kişilere, amaç vb. durumlara göre değişerek birçok sayıda gerçekleşmektedir. Bu konuşma yetisi, insanların, dili öğrenirken, daha doğrusu konuşma ile birlikte öğrendikleri veya edindikleri, ayrıca, duruma göre geliştirip yenilerini ekledikleri içgüdüsel bir davranıştır.

Dilin, kendi içindeki bu çeşitliliği, türlere ayrılarak belirtilmektedir. Bu ayırmadaki en önemli sosyal değişkenler şöyle sıralanmaktadır:

1. Coğrafya,
2. Toplumsal tabaka,
3. Yaş,
4. Cinsiyet,
5. İletişim durumu,
6. Rol. (Harden 2006: 96)

Değişkenler yani dildeki çeşitler dilin birer alt sistemleridir. Bunlar, birbirinden farklı sistematik dilbilgisel ve sözlüksel özellikler göstermektedir. Bu farklar genelde somut biçimlerde veya soyut dilsel anlam ve işlev kavramları şeklinde tanımlanmaktadır (Krumm vd. 2010: 344). Birçok bilimcinin farklı açılardan sınıflandırdığı bu dil çeşitlerini, Norbert Dittmar, dört başlıkta sınıflandırmaktadır:

1. Ölçünlü (Standard-Varietäten)
2. Bölgesel (Regionale Varietäten)
3. Toplumsal (Soziale Varietäten)
4. İşlevsel (Funktionale Varietäten). (İmer 1987: 218)

II. Birer Toplumdilbilimsel Değişken Olarak Kadın Dili ve Erkek Dili

Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan ve yaşamını sürdürmek için gerekli temel ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla uzlaşım içinde olan insanların oluşturduğu birliğe toplum adı verilmektedir. Toplumu oluşturan bu insanlar toplumun bireyleridir. Toplumun bireyleri, yaş, cinsiyet, köken, eğitim, mevki, sosyal statü gibi özellikler ile birbirinden ayrılmaktadır. Bunlardan en önemlisi cinsiyettir. Çünkü toplumun bireylerini birbirinden ayıran ilk özellik cinsiyetleridir. Toplumun bireyleri kadınlar ve erkeklerden oluşmaktadır.

Her toplumda kadınlarla erkeklerin ayırıcı özellikleri üç aşağı beş yukarı aynıdır. Kadınlarla erkekler sadece fiziki görünüşleriyle, giyimleriyle, bazı davranışlarıyla, hareketleriyle değil, dilleriyle de birbirinden farklı özellikler göstermektedirler. Aynı dili konuşmalarına, dilin aynı sözcükleri ve kurallarını kullanmalarına rağmen, kadınların dilleri ile erkeklerin dilleri arasında farklılık vardır.

Çalışmanın bu bölümünde kadın ve erkek diline dair bir tanımlama yapılmaya çalışılacaktır. Birbirinden farklı özelliklere sahip olan kadınlarla erkeklerin, dil konusunda da farklılıklar göstereceği tahmin edilmektedir. Bu çalışma ile söz konusu bu farklılıkların belirlenmesi yoluna gidilecektir. Almanya'da oldukça geniş bir araştırma alanı olan kadın ve erkek dili konusunun Türkiye'deki durumu da gözden geçirilmeye çalışılacaktır.

Kadın ve erkek dili ile ilgili çalışmalara 20. yüzyıl başlarında ağırlık verilmiştir. Bu çalışmalar sadece içeriksel değil, aynı zamanda sözlüksel, retorik ve sözdizimsel bağlamda da gerçekleştirilmiştir.

Danimarkalı dilbilimci Otto Jespersen, kadın dili ile erkek dilinin ayrılığını savunan çalışmaları yapan ilk araştırmacılardan biridir. Jespersen, 1924'te ortaya koyduğu çalışmasında kadınların dilini erkeklerinkinden ayıran özellikleri ortaya koymuştur. Bunlardan birisinde, kadınların, bütün ülkelerde, vücudun belirli kısımlarını ve belli doğal eylemleri, erkeklerin kendi aralarında tercih ettikleri, dolaysız ve çoğunlukla kaba ifadelerle adlandırmaktan kaçındıklarını dile getirmektedir. Kadınlar bu tür ifadeler yerine daha yumuşak ve örtmece sözcükler ile deyimleri tercih etmektedirler (Duhme 2008: 10). Otto Jespersen, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung* adlı kitabının bir bölümünü bu konu için ayırmıştır. Jespersen, yaptığı çalışmada kadınlarla erkeklerin konuşmaları arasında sesbilimsel bir farklılığa ulaşmış olmasa da, kelime hazinesi ile ilgili önemli sonuçlar elde etmiştir. Yirmi beş üniversite öğrencisi ile yaptığı bir testte, öğrencilerin olabildiğince hızlı bir şekilde yüz sözcük yazmasını istemiş, bunun sonucunda kız öğrencilerin sözcüklerinin elbise ve kumaşlarla ilgili olduğunu, erkeklerin sözcüklerinin ise daha çok tabiat ve hayvanlar âleminde olduğunu görmüştür. Jespersen, bu sonucu, kadınların kelime hazinesinin erkeklerinkinden daha küçük olduğu doğrultusunda yorumlamaktadır (Ahrens 2010: 4-5).

Bunun yanı sıra, Otto Jespersen, kadınların dil kullanımları ile ilgili başka sonuçlara da varmış bulunmaktadır.

Kadınların dil kullanımlarının da diğer özellikleri gibi kötü olduğunu savunan araştırmacılar gibi Otto Jespersen de, kadınların dil yeteneklerinin kötü olduğunu ifade etmektedir. Kadınların cümlelerinin erkeklerinkine oranla daha kısa ve ilkel olduğunu dile getiren Jespersen'e göre, kadınların konuşmalarında içerik azlığı ve düşünce hâkimiyetinin yetersizliği söz konusudur. Bununla beraber, kadınların daha hızlı konuştuklarını ve konuşkan olduklarını da düşüncelerine eklemektedir (Klann–Delius 2005: 4).

Yetmişli yıllarda, yeni kadın hareketinin başlamasıyla, kadın ve cinsiyet ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında cinsiyet ağırlıklı dil araştırmaları, kadın ve cinsiyet araştırmaları, feminist bilim eleştirisi önemli bir yer tutmaktadır. Yine bu dönemde, kadın diliyle beraber, erkek dili üzerine yapılan çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Burada Senta Trömel-Plötz ve Robin Lakoff isimlerini özellikle anmak gerekmektedir. "Senta Trömel-Plötz veya Robin Lakoff gibi dilbilimciler, kadınlar ile erkeklerin konuşma tarzları arasında sosyali-zasyon koşullu farkların olduğunu bulduklarını ifade etmişlerdir." (Haering 2008:

3) Onlara göre, kadınlara, konuşma esnasında, erkekler tarafından baskı uygulanmakta, hatta kadınlara dilsel tecavüz edilmektedir (Haering 2008: 3). Bu ekole dâhil dilbilimcilerin hedefi, feminist bir yaklaşım ile kadınlarla erkeklerin konuşma tarzları arasında sistematik bir fark ortaya koymak olmuştur.

Feminist dil anlayışı ve kullanımı bazı görüşlere dayandırılarak gelişimini sürdürmüştür. Bu görüşler “sosyal olguların cinsiyet ve dile etkilerinin” yorumlanması açısından birbirinden ayrılmaktadır (Klann–Delius 2005: 9). Bunlar sırasıyla:

- Eksiklik görüşü,
- Ayrılık görüşü,
- Cinsiyet kavramının radikal yapı bozumsal görüşüdür (Klann–Delius 2005: 9).

A. Eksiklik Görüşü

Kadınların konuşma tarzını yetersizlik olarak nitelendiren bu görüşte, kadınlarda etki ve yetki eksikliği görülmektedir. Bu görüş, “feminist dil ve dil kullanım araştırmasının ilk aşamasını” (Klann–Delius 2005: 10) oluşturmaktadır ve 1980’e kadar sürmüştür. Bu görüşteki araştırmacılar, Otto Jespersen’in düşüncesinden yola çıkmakla beraber, bu düşünceyi kendi bakış açılarından değerlendirmektedirler. Onların düşüncesinde, Jespersen’den farklı olan taraf, kadınlardaki bu eksikliğin, kadınların toplumdaki sosyal statülerine dayandırılmasıydı. Oysa Jespersen, bunun sebebinin, kadınların kendisinde görmekteydi. Onlara göre, “kadınların dil kullanım şekilleri, toplumdaki kadınların güçsüzlüğünün ifadesidir” (Klann–Delius 2005: 10). Bu görüş ilk olarak Robin Lakoff ve Mary Ritchi Key tarafından dile getirilmiştir.

Robin Lakoff, 1973’te yayınladığı *Language and Women’s Place* adlı kitabı ile kadın diliyle ilgili birçok hipotezin temelini atmıştır. Lakoff, kadın diline, bu dili ‘zayıf, güvensiz ve bağımlı’ olarak tanımlayan bazı tamlamalar eklemiştir (Macur 2009: 19). Robin Lakoff, eserinde, kadın dilinin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Kadınlar, ilgi alanlarına ve iletişimsel niyetlerine bağlı büyük bir kelime hazinesine sahiptir. Özellikle farklı sıfatlar kullanırlar.
- Kadınlar, tespitleri ve ifadeleri yumuşatmak için soru tonlamaları kullanırlar ya da onaylatma amacıyla soru edatı kullanırlar.
- Kadınlar, sorulara ve ifadelere giriş yaparken görece edatını sık kullanırlar.
- Kuvvetli duyguları ve iddiaları yumuşatarak ifade ederler.

- Kadınlar kusursuz bir dilbilgisine sahiptirler.
- Kadınlar sıkça örtmece formlar kullanırlar.
- Kadınlar fıkra anlatmazlar.
- Kadınlar özellikle vurgulu konuşurlar. Jestler bu vurgulamada önemli bir etkidir. Bu uygulamayı yaparlar çünkü aksi takdirde konuşmalarına cevap alamazlar (Klann–Delius 2005: 10).

B. Ayrıklık görüşü

Eksiklik görüşünün yerini belli bir zaman sonra ayrıklık görüşü almıştır. Bu görüş, eksiklik görüşündeki gibi, kadınların konuşma tarzını yetersiz olarak görmemekte, aksine, kadınlarla erkeklerin temelde farklı olduklarından yola çıkmaktadır. Kadınların dili, bu görüşte, bir eksiklik olarak değil, değiştirilmesi gerekmeyen bir ayrıklık olarak değerlendiriliyordu. Bu kuramla birlikte kadınlara yeni bir bakış açısı oluşturulmuş bulunmaktadır. Bu bakış açısı, kadınların, bir eksiklik olgusu içerisinde olmayıp, tersine kadınların, erkeklerden ayrı bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiğini öngörmektedir.

Bu görüş, özellikle Deborah Tannen ve Senta Trömel-Plötz'ün yaptıkları çalışmalar ile öne çıkmıştır. "Senta Trömel-Plötz'ün, 'Linguistik und Frauensprache' adlı makalesinin 1978'de yayınlanması ile Almanya'da feminist dilbilim" (Wesian 2007: 5) başlamıştır. Senta Trömel-Plötz, "dilin, belli bir ataerki hâkimiyet muhafazası sağlanan bir araç olduğu ve bu durumda kadınların dezavantajlı olduğu temel tezinde" (Macur 2009: 21) Robin Lakoff ile aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Senta Trömel-Plötz'e göre, kadınların kendilerine uygun bir feminin dil şeklini kullanma hakları vardır.

C. Yapılandırmacı Görüş

1990'lı yıllarda ayrıklık görüşünün yerini yeni bir görüş almıştır. Bu görüş, cinsiyetin sosyal açıdan yapılandırılmasını içermektedir. Bu görüşte, cinsiyet kategorisinin tarihsel, sosyal ve durumsal bir sınıflandırmasına gidilmektedir. Kadın dili-erkek dili kavramlarının yerine bu görüşle birlikte "sosyal cinsiyet (gender)" (Wesian 2007: 5) (toplumsal cinsiyet) kavramı kullanılmaya başlamıştır.

D. Kadınların Dil Kullanımlarındaki Yapısal Özellikler

Kadınlarla erkeklerin dil kullanım farklılıklarının sözdizimsel açıdan araştırması pek bulunmamaktadır. Bununla beraber, daha önce de bahsedildiği gibi, Jespersen'in ve Lakoff gibi dilbilimcilerin yaptığı araştırmalar vardır. Robin La-

koff, kendi sistematik olmayan gözlemleri sonucunda, kadınların sık sık onaylatma amaçlı soru edatı kullandıkları:

- She's coming this weekend, isn't she?
 - Sie kommt dieses Wochenende, nicht wahr?
 - Bu hafta sonu geliyor, değil mi?
- sorulara ve ifadelere giriş yaparken görece edatını sıkça kullandıkları:
- Perhaps, I think, you know
 - Vielleicht, ich denke, du weißt
 - Belki, zannedersen, biliyorsun
- pekiştirici, gereksiz sözcükleri sıkça kullandıkları:
- Şey, işte
 - Ne, so, also (işlevsiz doldurma sözcükleri, şey ve işte gibi)

ayrıca, sözlerinde kuvvetlendirici sözcükler kullandıkları tezini ortaya koymuştur. Lakoff'a göre, bütün bunlar kadınların nezaketlerinin ve güvensizliklerinin büyük bir genel ifadesidir. (Klann–Delius 2005: 43)

Kadınların dil kullanımındaki bir başka özellik, sözdizimsel açıdan kusursuz olmalarıdır. Labov ve Levine/Crocket tarafından yapılan araştırmalar, kadınların, sözdiziminde kusursuz biçimler kullandıklarını göstermiştir. (Klann–Delius 2005: 46)

Kadınlar, ifadelerinde, erkeklerden daha seçici davranmaktadırlar. Sözlerinde, sert ifadelerden kaçınarak daha yumuşak anlatımlara başvurmaktadırlar. Kelime hazinesi açısından, her iki cinsiyet, kendi ilgi alanları doğrultusunda sözcüklere sahiptir. Kadınların cümlelerinde, özellikle yazı dilinde, sözel bir yoğunluk bulunmaktadır. Konuşma dilinde, genel olarak kısa cümlelerle beraber, sözdizimsel bir karakteristiğe eğilim göstermektedirler. (Linke vd. 2001: 303)

Kişi zamirlerinden, kadınların, genelde nezaket hitap şeklini kullandıkları gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ben ve biz zamirlerini de sıkça kullandıkları belirtilmiştir (Klann–Delius 2005: 49).

Kadın-erkek dil araştırmalarında, sözlü olmayan dilsel ifadeler de kullanılmıştır. Bu tür araştırmalarda, kadınların ve erkeklerin hareketlerinden, mimiklerinden, jestlerinden, bazı durumlardaki davranışlarından yola çıkılarak her iki cinsiyetin davranış özellikleriyle dil kullanımları arasındaki benzerliklere açıklama getirilmeye çalışılmaktadır.

Araştırmalar, sözlü olmayan eril iletişimin genişlemeye, yayılmaya yönelik bir gayret gösterdiğini, dişil tarzın ise uysallık ve teslimiyetin sembolü olduğunu göstermektedir. Bu duruma her iki cinsiyetin oturuş tarzı örnek gösterilebilir. Aradaki fark her iki cinsiyetin oturuş tarzında daha çok belirginlik kazanmaktadır. Erkekler otururken daha geniş bir yer kaplamakta, kadınlar ise daha toplu bir şekilde oturmaktadırlar. Kadınlar iki bacaklarını çapraz bir şekilde birleştirip kapalı bir oturma pozisyonu alırken, erkekler bacaklarını yayararak daha geniş bir şekilde oturmaktadırlar (Bansemer 2010: 6).

Genel olarak toplumlarda kadınlar ince, narin, zayıf ve hassas yapıları ile ön plandadırlar. Erkekler ise güçlü, dayanıklı bir tanım kazanmaktadırlar. Bu yapıları ile birlikte daha önce de sıraladığımız gibi, konuşmaları da farklı beklentiler sunmaktadır. Erkeklerin güçlü yapısı, toplumda onların, kadınlara has bazı sınırlamalarının olmadığına göstergesidir. Kadınların ince ve narin yapıları, konuşmalarına da etki etmektedir. Kadınlar genelde yukarıda sayılan kadın dili özelliklerinin birçoğunu toplum içerisinde göstermektedirler. Bir kadın, gerek Türk toplumunda, gerekse Alman toplumunda, istisnai durumlar hariç, bir erkek gibi konuşamaz. Kadınlardan, daha kibar, daha terbiyeli, daha derli toplu konuşmaları beklenmektedir. Örneğin bir toplu taşıma aracında bağırarak konuşan bir genç kıza veya bir kadına Türk toplumunda genelde ayıplanarak bakılmaktadır. Bu kişi, anında, aldığı eğitim ve yetiştirilme tarzı yönünde, etrafındaki kişiler tarafından, uyarılmadan, hissettirmeye yönelik mırıldanmalarla sorgulanmaya başlanır. Erkek için de aynı ayıplama söz konusu olsa bile, erkeğinde yüksek sesin vermiş olduğu rahatsızlık ön plana çıkmaktadır. Bu durumda kadınlara daha çok utanma duygusu yüklenmektedir. Bir kız veya kadın ağır olmalıdır, erkekler gibi her yerde her şeyi konuşmamalıdır. Alman toplumunda böyle bir durum daha farklı bir açıdan ele alınmaktadır. Bu da Türk toplumunda erkeklere bakılan şekilde yorumlanabilir. Yani yüksek sesle konuşmanın etrafa vermiş olduğu rahatsızlık daha çok sorgulanmaktadır.

Kadınların çok konuştuğu durumuna gelince, bu inkâr edilemez bir durumdur, fakat erkekler de aynı özelliği göstermektedirler. Özellikle topluma açık yerlerde kadınların az konuşması beklenmektedir. Yine toplu taşıma aracı örneğine gelecek olursak, kendi gözlemlerim dâhilinde, özellikle bazı şehir içi otobüs hatlarında, bu Erzurum için geçerli olsa da başka şehirlerde de buna rastlamak mümkündür, kadınların araçlarda çok fazla konuştuğunu görmek mümkündür. Burada dikkate değer çok önemli bir konu, kadınların otobüs içerisinde çok rahat bir şekilde hiçbir kısıtlama yapmadan her konuyu çok rahat konuşabiliyor olmalarıdır. Bu tür bir tecrübeyi Almanya'da da yaşamış olduğumu söylemem gerekmektedir. Orada da hem metroda, hem de otobüste aynı olguları gözlemledim. Konuşulan şeylerin içeriği ise hemen hemen aynı yapıyı göstermektedir. Genellik-

le kadınların güncel hayatlarından alıntılar, evleri, aileleri, akrabaları, ortak tanıdıkları gibi konular her iki toplumda da bu konuşmaların içeriğini oluşturmaktadır. Bununla beraber değinilmesi gereken çok önemli bir unsur da, bu konuşmalar içerisinde dedikodunun da eksik olmadığıdır.

Utanma duygusu ve toplumun beklentileri kadınları açık saçık, kaba, bayağı konuşmalardan da uzaklaştırmaktadır. Kadınlar her yerde, hatta kendi kendilerine bile bazı konuşmalardan çekinmektedirler.

Bu bağlamda, kadınlar ile erkeklerin dillerinde argoya yer vermek gerekmektedir. Toplumumuzda argo, kaba, bayağı, ayıp vb. ifadeleri açıklamaktadır. Argo kullanımı herkes tarafından çok da hoş görülmemeyen bir konudur. Hem erkekler, hem de kadınlar argo konusunda çoğunlukla uyarı alabilmektedirler. Burada, argonun sertlik derecesi de çok önemlidir. Argoyu ele alırken, önce bir ayırım yapmak gerekmektedir. Argo, topluluktan topluluğa farklılıklar gösterebilmektedir. Bir grup içerisinde masum bir yapıya sahip olan kullanımları oluştururken, başka bir grupta küfretmeye kadar ağırlaşabilmektedir. Bu konuda da erkekler yine daha rahat bir kullanıma sahiptir. Erkekler her türlü argoyu kullanabilirken, tabi kendi grupları içerisinde, kadınlar için bu daha büyük bir ayıp sayılmaktadır.

Argo tabirler ve küfür içeren ifadeler, bir erkek tarafından söylendiğinde, toplumun büyük kesimi tarafından çoğunlukla olağan karşılanmakta, hatta bazı durumlarda hoş görülmekte ve desteklenmektedir. Bu desteğin nedeni ise, çoğunlukla, argo ve küfür kullanımının güç ve otorite ile eşdeğer tutulması, bu şekilde konuşan bir erkeğin “güçlü” olduğu izlenimini yaratması olarak açıklanabilir (Kocaer 2006: 99).

Toplum beklentisi açısından olması gereken şey, kadınlar argo konuşmalıdırlar. Fakat bu beklenti de pek yerini bulmamaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde argonun bol olduğu söylenmektedir:

Örneğin, kırsal yaşamda, bir köyde ya da küçük bir yerleşim alanında, kadınların kendi aralarında ya da herhangi bir toplumsal ortamda, argo ya da küfür kullanarak konuştuklarını gözlemlemek hâlâ mümkündür. “Eğitilmiş” kesim tarafından “kaba” diye nitelendirilen bu tarz konuşmalar bir kadının ağzına yakıştırılmaz, ayıplanırken, kullanımının oldukça doğal karşılandığı birçok kırsal alan ise hâlâ mevcut (Kocaer 2006: 98).

Kırsal kesim yanı sıra şehir ortamında da kadın argosu vardır. Burada kırsal kesim, şehirsal kesimden ziyade, gruplar içi argo ayırımı yapmak daha doğru olacaktır. Çünkü kırsal kesimde olduğu gibi, şehirde de kadınların argo kullan-

dıkları görülmektedir. Ayrıca eğitilmiş, eğitimsiz ayrımı da yapmak pek doğru olmaz. Çünkü toplumun her kesiminde kadınların gizli bir dile sahip oldukları görülmektedir. Bu bir ihtiyaç olsa gerek. Kadınlar kendi aralarında bazı şeyleri erkeklerden ve diğer gruplardan gizleme ihtiyacı hissedebilmektedirler. Bunun sonucunda ise aralarında şifreli bir dil kullanmaktadırlar ve “o dil erkeğe yasaktır”. (Bingölçe 2002: 8) Hulki Aktunç, Filiz Bingölçe’nin, *Kadın Argosu Sözlüğü*’ne yazdığı sunuşunda, kadın dilinin ve argosunun, yaygın, verili, dayatılan dile bir karşı çıkış olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, bu karşı çıkış şifreleme ölçütünden daha önemlidir. (Bingölçe 2002: 10) Kadın argosunda, erkek argosu gibi, genellikle cinselliğin ön planda olduğu görülmektedir. Kadınlar kendi aralarında cinsellik başta olmak üzere her konuda gizli bir dil oluşturarak başka grupların, özellikle de erkeklerin, bunu anlamamasını amaçlamaktadırlar.

Azarlama, kınama durumlarında da kadınlardan daha yumuşak olması beklenmektedir. Bir kadın, sokakta birisine kızdığında, ona en fazla birkaç kınama terimi sayar. Bunlar içinde, kişinin akli dengesinin eksikliğini dile getiren aptal, geri zekâlı, manyak gibi ifadelerle birlikte, ayı, öküz, köpek, eşek, manda gibi hayvan isimleri de sayılabilir. Örneğin araba kullanan bir kadın, önüne hatalı bir şekilde aniden çıkan bir arabadaki sürücüyü en fazla aptal, geri zekâlı, manyak, ayı, öküz gibi ifadeler kullanarak sinirini dışa vurur. Bu durumdaki bir erkek, hatalı olan sürücüyü her şekilde sövebilir. Alman toplumunda da durum hemen hemen aynıdır. Almanlarda da erkeğe bu konuda bir rahatlık sağlanmaktadır. Erkekler, istediklerini söyleyebilirler ama kadınlardan, cinsiyetlerine yönelik bir “çekingenlik (Alm. Zurückhaltung)” (Laja <http://www.kaffeetexte.de/vom-fluchen-und-schimpfen>, 02.05.2012) beklenmektedir. İsviçreli dilbilimci, Profesör Roland Ris, 2005 yılında yaptığı bir röportajda, kadınların daha nadir sövdüklerini ve erkeklere oranla daha az saldırgan sözler kullandıklarını dile getirmektedir. (Laja <http://www.kaffeetexte.de/vom-fluchen-und-schimpfen>, 02.05.2012) Adler ise, kadınların, erkeksi yaşam tarzına yaklaştıkça daha ağır sövgü ifadeleri kullandıklarını, yani bekâr, çalışan kadınların, evli, ev hanımlarına oranla daha çok sövdüklerini belirtmektedir (Tafel 1997: 61). Alman toplumunda da azarlama ve sövgü terimi olarak hayvan isimlerine rastlanmaktadır. Aptal domuz (blöde Sau), aptal köpek (dummer Hund), eşek (Esel), kedi kafa (Katzenkopf) (Folie 2010: 13) gibi sözcükler bunlar arasında sayılabilir. Alman toplumunda, Türk toplumundan farklı olarak, dışkı ve çıkış yeri ile ilgili terimler çok fazla kullanılmaktadır. Bunlar güncel dilde, hem erkek hem de kadınlar arasında sıklıkla kullanılmaktadır. Kahretsin, lanet olası anlamındaki Scheiße (bok), geri zekâlı, aptal, salak, ahmak anlamlarındaki “Arschloch, Arsch” (kıç deliği, kıç) (Folie 2010: 13) bu terimler arasında yer almaktadır. Aynı şekilde, Türkçedeki geri zekâlı, aptal, salak, ahmak, manyak sözcükleri ile dile getirilen akli denge eksikliğini, Almanca-

daki “Blödmann, Depp, Idiot, Trottel” (Folie 2010: 13) vb. sözcüklerinde görmek mümkündür.

Kadınların, kişi zamirlerinden, genelde nezaket hitap şeklini kullandıkları çoğunlukla doğrudur. Fakat bu durumu, eğitim seviyesiyle de bağlamak gerekmektedir. Toplumda, bilindiği gibi, tek bir kadın modeli veya tek tip erkek modeli bulunmamaktadır. Toplumlardaki bireyler cinsiyetleri dışında, yaşları, aldıkları eğitim, yaşadıkları bölge, yaşadıkları ortam vb. gibi unsurlara göre de kendi arasında ayrılmaktadırlar. Kadınları ve erkekleri incelerken bu olgular da göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü toplum bireylerinden hiç biri toplumda tek bir kişiliğe sahip değildir. Kadın olan birey aynı zamanda bir anne, bir eş, kız evlat, komşu, kız arkadaş, çalışan kadın, köydeki kadın, şehirdeki kadın vb. kimliklere de sahiptir. Aynı şekilde bir erkek de baba, eş, arkadaş, erkek evlat ve bunun gibi birçok başka role sahiptir. Bu yüzden kadın dili veya erkek dili derken, bu özellikleri de hesaba katmak gerekmektedir. Eğitimli bir kadının, birisine hitap ederken kullanacağı zamir genelde nezaket olmaktadır. Fakat burada da yine bir genelleme yapmak mümkün değildir. Bu durum ortama, yaşa, ilgi seviyesine vb. durumlara göre değişmektedir. Eğitimli bir kadında farklı şekiller görüldüğü gibi, eğitimsiz bir kadında da farklı hitap şekilleri görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, ilk olarak toplumdilbilim ayrıntılı bir şekilde irdelenerek, toplumdilbilimin ne olup olmadığı konusunda bir belirleme yapılmaya çalışılmıştır. Toplumdilbilimin kapsadığı alanları, dili hangi şekilde ele aldığı, kuramları ve kuralları, çıkış noktası gibi hususların yansımaları ilk bölümde ele alınarak, okuyucu bu konular hakkında bilgilendirilmiştir. Toplumdilbilime bu yaklaşım içerisinde, toplumdilbilimin inceleme konularından, kadın ve erkek dillerine bir bağlantı kurulmuştur. Kadın ve erkek dillerinin incelendiği kısımda kadın dili ve erkek dilinin tanımlarına gidilerek bunların tarihi yansımaları ele alınmıştır. Tarihsel akış içerisinde, kadın dilinin ele alınış sürecinin çeşitli evreleri ayrıntılarıyla okuyucuya iletilmiştir. Burada, kadın dili ile erkek diline bakış açısından, bu iki değişkenin farkları ve benzerlikleri belirtmeye çalışılmıştır.

Kadın dili ve erkek dilinin belirli özelliklerinin belli başlıklar altında incelenmesi, Türk ve Alman toplumundaki kadın-erkek dili yapılarının mukayesesi şeklinde yapılandırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Türk ve Alman toplumlarının kadın-erkek dilleri ele alınarak, bunlar arasında belli başlı benzerlik ve farklılıkların olup olmadığını ortaya koyabilecek bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada, metin içerisinde de değinilmiş olduğu gibi, genel olarak her iki

toplumun kadın ve erkek diline bakış açısının benzerlikler gösterdiği, kadın dilinin genel özelliklerinin her iki toplumda hemen hemen aynı olduğu görülmüştür.

Kadın ve erkek dillerinin ele alındığı bu bölümde ayrıca bu dillerin karakteristik özellikleri de belirlenmiştir. Buna göre, genel olarak, her iki cinsiyetin hareketlerindeki, vücut yapılarındaki farklılıkların dillerine de yansıdığı görülmüştür. Erkeklerle göre daha narin yapılı, belki daha alıngan olan kadınların, dillerinde de bu özellikleri görmek mümkündür.

Çekingenlik, bu özellikler içerisinde en önemlilerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü çekingenlik, fiziki özellikten çok toplumsal bir cinsiyet özelliği olarak ortaya çıkmaktadır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hiç şüphesiz toplumda önemli bir rol oynamaktadır. Dilin ve dilsel davranışın bununla ne kadar ilgisinin olduğu, bu çalışmada açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Kadınlara ve erkeklerle her iki toplumda da yüklenen toplumsal rolün, onların diline ve dilsel davranışlarına etki ettiği görülmüştür. Bu toplumlarda erkeğe ve kadına yüklenen toplumsal rolün genelde birbirinden çok fazla farklı olmadığını ayrıca belirtmekte fayda vardır.

KAYNAKÇA

- AHRENS, Nele. Frauensprache–Männersprache? Soziolinguistische Erkenntnisse zum geschlechtspezifischen Sprach- und Kommunikationsverhalten, GRIN Verlag, Norderstedt 2010.
- BANSEMER, Tatjana. Adam und Eva oder lieber Eva und Adam: Gleiche Sprache und doch verschiedene Welten?, GRIN Verlag, Norderstedt 2010.
- BİNGÖLÇE, Filiz. Kadın Argosu Sözlüğü, Metis Yayınları, Metis Kadın Araştırmaları 13, İstanbul 2002.
- BİSTER-BROOSEN, Helga. "Sociolinguistics and Foreign Language Teaching/Soziolinguistik und Fremdsprachenunterricht", içinde: Ammon, U. u. a. (Hgg.) 1987 / 88: Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. 2 Bde. Berlin/New York. Bd. 1: 1987, Bd. 2: 1988. (HSK; 3.1/2).
- Brigitte Schlieben Lange, Soziolinguistik, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, Köln, 1991.
- CLÉMENT, Danièle. Linguistisches Grundwissen, eine Einführung für zukünftige Deutschlehrer, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2. Auflage 2000.
- DİTTMAR, Norbert. Soziolinguistik. Exemplarische und kritische Darstellung ihrer Theorie, Empirie und Anwendung. Mit kommentierter Bibliographie. Athenäum-Verlag, Frankfurt am Main: 1973.
- DİTTMAR, Norbert. "Forschungsgeschichte der Soziolinguistik (seit Verwendung dieses Ausdrucks) / History of Research on Sociolinguistics (after the Coining of the Term)", içinde: Ammon, U. u. a. (Hgg.) 1987 / 88: Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. 2 Bde. Berlin / New York. Bd. 1: 1987, Bd. 2: 1988. (HSK; 3.1/2).

- DUHME, Svenja. 'Frauensprache' und 'Männersprache' in *Cosmopolitan* und *Men's Health*: Eine sprachliche Analyse der Zeitschriften unter Berücksichtigung ihrer jeweiligen Leserschaft, Redaktion LINSE (Linguistik-Server Essen); Erscheinungsjahr: 2008, Universität Duisburg-Essen, Campus Essen.
- FISHMAN, Joshua A. *Sociolinguistics, Brief Introduction*, Rowley/Mass, 1970.
- FOLIE, Sandra. *Repräsentationen männlicher Abwertung*, GRIN Verlag, Norderstedt 2010.
- HAERING, Katharina. *Frauensprache- Männersprache: Eine interkulturelle Kommunikation?: Die Anwendbarkeit des Begriffs „interkulturelle Kommunikation“ auf Frauen- und Männersprache*, GRIN Verlag, Norderstedt 2008.
- HARDEN, Theo. *Angewandte Linguistik und Fremdsprachendidaktik*, Gunter Narr Verlag, 2006 Tübingen.
- HEGER, Bastian. *Soziolinguistische Überlegungen zum Phänomen Bastian Sick: Die Diskussion in Info DaF oder eine neuerliche Kontroverse um Defizit- und Differenzhypothese*, GRIN Verlag, Norderstedt 2010.
- İMER, Kâmile, "Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt: 31 Sayı: 1.2 Sayfa: 213–230 Yayın Tarihi: Ankara 1987.
- KLANN-DELIUS, Gisela. *Sprache und Geschlecht*, J. B. Metzler Verlag, Stuttgart–Weimar 2005.
- KOCAER, Sibel. "Argo ve Toplumsal Cinsiyet", *Millî Folklor, Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl 18, Sayı 71, 2006.
- KÖNIG, Cathleen. *Die Differenzkonzeption von William Labov: Eine kritische Reaktion auf die Defizit-Hypothese Basil Bernsteins*, GRIN Verlag, Norderstedt 2010.
- KRUMM, Hans-Jürgen/ Fandrych, Christian/ Hufeisen, Britta/ Riemer, Claudia. *Deutsch Als Fremd- und Zweitsprache: Ein Internationales Handbuch*, Band 1, Walter de Gruyter, 2010 - Berlin/New York.
- LAJA. "Vom Fluchen und Schimpfen", 18.06.2011, <http://www.kaffetexte.de/vom-fluchen-und-schimpfen>, 02.05.2012.
- LİNKE, Angelika/Nussbaumer, Markus/ Portmann, Paul R. *Studienbuch Linguistik*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2001.
- MACUR, Franziska. *Weibliche Diskurskulturen: Privat- beruflich- medial*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2009.
- SCHEFFLER, Gabriele. *Schimpfwörter im Themenvorrat einer Gesellschaft*, Tectum Verlag DE, Marburg 2000.
- TAFEL, Karin. *Die Frau Im Spiegel Der Russischen Sprache*, Otto Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1997.
- VARDAR, Berke. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul 1998.
- VATER, Heinz. *Einführung in die Sprachwissenschaft*, 4., vollst. überarb. u. erw. Aufl., Paderborn: UTB/BRO 2002.
- VEİTH, Werner. *Soziolinguistik: Ein Arbeitsbuch mit 104 Abbildungen, Kontrollfragen und Antworten*, Gunter Narr Verlag, 2. Auflage, Tübingen 2005.
- VUKOVIĆ, Marina. *Restringierter Kode- Eigenschaft weniger gebildeter Menschen oder Alltag?: Eine soziolinguistische und syntaktische Analyse*, GRIN Verlag, Norderstedt 2011.
- WESIAN, Julia. *Sprache und Geschlecht: Eine empirische Untersuchung zur "geschlechtergerechten Sprache"*, Hausarbeit zur Erlangung des Grades einer Magistra Artium der Philosophischen Fakultät der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Westfalen SASI Heft 13, 2007.